

**BERDIMUROD QARG‘ABOY O‘G‘LI BERDAQ HAYOTI VA IJODINI
HAMDA SHERLARINING, ASARLARINING BUGUNGI KUNDAGI
AHAMIYATI**

Urganch davlat pedagogika instituti o‘qituvchisi: Ahmedova Gulnoza

Urganch davlat pedagogika instituti talabasi: Avezova Mastura

Berdaq (taxallusi; asl ismi Berdimurod Qarg‘aboy o‘g‘li) (1827—Mo‘ynoq tumani—1900)—shoir, qoraqalpoq adabiyoti asoschisi. Avval ovul maktabida, so‘ng madrasada tahsil ko‘rgan. Alisher Navoiy, Fuzuliy, Maxtumquli va qoraqalpoq shoiri Kunxo‘ja asarlarini chuqur mutolaa qilgan, ulardan o‘rgangan. U tarixni va xalk, og‘zaki ijodini yaxshi bilgan. Berdaqning lirik she‘rlarida, dostonlarida qoraqalpoq xalqining 18— 19-asrlardagi ijtimoiy hayoti o‘z ifodasini topgan. U o‘z davri voqealariga, ijtimoiy munosabatlarga zukko shoir sifatida baho beradi. Asarlarida tenglik, insonparvarlik, adolat va vatanparvarlik g‘oyalari ilgari suriladi. Berdaq ijodida mehnatkash xalqning ahvoli asosiy mavzudir (“Bo‘lgan emas“, “Soliq“, “Bu yil“, “Umrim“ va boshqalar). Shoir haqiqat uchun, mehnatkash ommaning baxti va kelajagi uchun fidokor kurashchilarni orzu qiladi (“Xalq uchun“, “Menga kerak“ va boshqalar). Tarixiy mavzudagi “Avlodlar“, “Omongeldi“, “Azadosbiy“, “Ernazarbiy“ asarlarida shoir xalq qahramonlarini faxr bilan kuylaydi.

Berdaqning “Avlodlar“ asari tarixiy voqealar solnomasi bo‘lib, qoraqalpoq xalqi bilan boshqa turkiy xalqlar hayotidagi mushtarak voqealar qalamga olinadi, qabila va xalqlarning kelib chiqishi haqidagi fikrlarini bayon qilinadi. Berdaqning barcha ijod namunalari xalqning turmush sharoiti, o‘sha zamonning ijtimoiy va siyosiy hayoti haqida to‘la tasavvurga ega bo‘lish mumkin. Shoir o‘z asarlarida xalq boshidagi og‘ir ahvol, kambag‘allik, haqidagi qo‘shiqlari bilan xalqqa taskin berishga harakat qilgan.

Berdaq ozining zamonasidagi ba‘zi ta‘magir ruhoniylarning kirdikorlarini fosh etib “Yaxshiroq“, “Shekilli” kabi sherlarida ruhoniylarning qing‘ir qiyshiq xolatlarini she‘riy tarzda xalqqa yetqizgan va boshqa asarlarida ham ko‘plab masalalarni yozadi. Ayollar huquqini himoya qiladi, yoshlarni vatanni sevishga, ma‘rifat cho‘qqilarini egallashga chaqiradi o‘zining “O‘g‘limga“, “Ahmoq bo‘lma” va boshqalar she‘rlarida ham ko‘plab pand nasixatli tarzda muammolarni yoritadi.

Shu bilan bir qatorda, Berdoq hayoti va ijodidagi she'rlari yoshlarimizni o'zining dostonlaridagi bunyodkorlik ilimga intilish, xalqqa xizmat qilish g'oyalari bilan yosh avlodni o'zining girdobiga tortib ketishi uchun qaraqolpoq tilidan boshqa tillarga ham tarjima qilsak ko'p tilli xalqimiz yoshlari oqib o'rganishadi.

Berdoq xalqning o'tli dardiga malham bo'luvchi harorat bag'ishlash barobarida, kitobxonga hassos shoir dard-alamlaridan xabar yetkazishga qodir bolgan buyuk xalq kuychisidir. Buni yaxshi anglagan shoir o'z sherlaridagi kechinmalar mohiyatiga ishora qilish orqali kitobxoni bilim olish uchun diqqatini qaratish kerak bo'lgan nuqtalarga alohida urg'u berib asarlar she'rlar yozgan. Berdaq yashashgan zamon ziddiyatli kurashlar zamon bo'lib qolmasdan ko'plab mashaqqatlarga qiyinchiliklarga boy zamon bo'lgan. Bu to'g'risida shoir Berdaq faqatgina qo'shiqlarida emas ijodiy faoliyatidagi barcha asarlari orqali ko'rish mumkin. “Ko'rindi”, “Zamonda”, “Panoh ber”, “Oqibat”, “Davru davron”, “Ko'zim”, “Bo'lmadi”, “Ayrimoq” va boshqa qolyozmalarida ham yozilgan.

Uning she'rlarida insonparvarlik, tenglik, saxiylik, adolat, vatanparvarlik, mehr-shafqat, qahramonlik va mardlik, mustaqillik, milliy ozodlik va haqiqat uchun kurash, mehr-muhabbat kabi umuminsoniy va milliy qadriyatlar o'z aksini topgan. Berdaqning she'r va dostonlari xalq ommasining turmushini xolisona va haqqoniy tasvirlab berish bilan ajralib turadi. U o'z zamonasidagi adolatsizlikdan noliydi.

«Chaqqon odim tashlab, mehnat qilmasang,
Kun ko'rmoqlik qiyin bo'ldi bu zamon.
Maqsadingga o'ylab-o'ylab yetmasang,
Qiyin bo'ldi kun ko'rmoqlik bu zamon.»

Berdoq insonni yuksaklikka ko'taradi, xalqni katta kuch ekanligini ta'kidlab, hukmron sinf vakillarini mehnatkash xalqni hurmat qilishga, ularga yordam berishga chaqiradi. Shoir o'zini xalqning ajralmas bir qismi, deb tasavvur qiladi.

Berdoq o'zi yashayotgan tuzumni, uning tartiblarini tanqid ostiga oladi. Shoirning fikricha, mavjud siyosiy tuzum mehnatkash xalqni haq-huquqlarini va manfaatlarini himoya qila olmaydi. Bunday tuzumda faqat adolatsizlik, haqsizlik, tamagirlik, o'zboshimchalik va boshqa insonga xilof illatlar hukm suradi. Shoir zolimlardan zorlanib bunday deydi

Zolimlar tinglamas faqirning zorin,
Ular o‘ylar o‘z foydasin, o‘z qornin,
Hech qachon zolimlar qo‘ldagi borin,
Ep ko‘rmaslar, bor bo‘lsa-da, xalq uchun.

Berdaq o‘zining ijtimoiy-siyosiy masalalarga bag‘ishlangan asarlarida, Sharqning boshqa mutafakkirlari kabi jamiyatni odil va ma‘rifatli podshoh boshqarishi lozim, degan fikrga kelgan.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Из каракалпакской классики “БЕРДАХ”.
2. Prezident Shavkat Mirziyoyevning O‘zbekiston Respublikasi mustaqilligining yigirma to‘qqiz yilligiga bag‘ishlangan tantanali marosimdagi nutqidan. 30.08.2020 yil
3. B. Qurbonboyev Berdaq va o‘zbek adabiyoti, T., 1986.
4. Berdaq milliy madaniyatimizning buyuk namoyondasi nomli metodik qo‘llanma. Nukus 2017 yil

Research Science and
Innovation House